Giorgio Agaben: “Μας λένε ότι πρέπει να αναστείλουμε την ζωή για να την προστατέψουμε”

Το έργο του Αγκάμπεν αποτελεί για εμάς στη Βαβυλωνία σταθερή πηγή προβληματισμού, συζήτησης και αντιπαράθεσης εδώ και τουλάχιστον μία δεκαετία. Πολλά κείμενα που έχουν δημοσιευτεί τόσο στην ιστοσελίδα, όσο και στο περιοδικό χρησιμοποιούν το έργο του καθώς και πολλές από τις κεντρικές ιδέες του όπως η Κατάσταση Εξαίρεσης και η Γυμνή Ζωή. Συμπληρωματικά με το προηγούμενο κείμενό του, που δημοσιεύσαμε και εύλογα προκάλεσε έντονη συζήτηση, δημοσιεύουμε σήμερα μία πιο πρόσφατη συνέντευξή του. Σε αυτή ο Αγκάμπεν διασαφηνίζει πολλά από τα σημεία της προηγούμενης τοποθέτησής του. Αν και εξακολουθούμε να διατηρούμε επιφυλάξεις για τον τρόπο με τον οποίο ο Αγκάμπεν προσεγγίζει τα διακυβεύματα της σημερινής κατάστασης, θεωρούμε ότι η οπτική του αξίζει να διαβαστεί.

Οι χθεσινές εξελίξεις στην Ουγγαρία, με την ακροδεξιά κυβέρνηση του Ορμπάν να κηρύττει επ’ αόριστον σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης τη χώρα και να επικαλείται ουσιαστικά τη συγκυρία της πανδημίας, για να της παραχωρηθούν υπερεξουσίες, όπως και η εγγύτητα του στοχαστή προς τις εξελίξεις της Ιταλίας, χρωματίζουν με ιδιαίτερο τόνο το περιεχόμενο της συνέντευξης.

Μετάφραση του Φοίβου Θεολογίτη

Μετά το πολύκροτο άρθρο του και μια ύστερη απάντηση, τώρα μια συνέντευξη του Ιταλού φιλοσόφου για τις «σοβαρές ηθικές και πολιτικές επιπτώσεις» της πανδημίας. Η συνέντευξη δόθηκε στον Nicolas Truong και δημοσιεύτηκε στην Le Monde στις 24 Μαρτίου.

Le Monde: Σε ένα κείμενο που δημοσιεύτηκε από την *Il Manifesto*, είχατε γράψει ότι η παγκόσμια πανδημία του Covid-19 ήταν «μια υποτιθέμενη επιδημία», τίποτα άλλο από «ένα είδος

γρίπης». Υπό την σκέψη του αριθμού των θυμάτων και της ταχύτητας της εξάπλωσης του ιού, ειδικά στην Ιταλία, μετανιώνετε για αυτά τα σχόλια;

Giorgio Agaben: Δεν είμαι ούτε λοιμοξιολόγος ούτε ιατρός, και μέσα στο εν λόγω άρθρο, το οποίο έχει ημερομηνία δημοσίευσης ενός μήνα, το μόνο που έκανα ήταν να παραθέσω αυτολεξεί αυτό που τότε ήταν η άποψη του ιταλικού Εθνικού Κέντρου Έρευνας. Δεν μπαίνω όμως στις συζητήσεις μεταξύ των επιστημόνων σχετικά με την επιδημία. Αυτό που με ενδιαφέρει είναι οι εξαιρετικά σοβαρές ηθικές και πολιτικές επιπτώσεις που προκύπτουν.

LM: Γράφετε ότι: «Φαίνεται ότι, έχοντας εξαντληθεί η τρομοκρατία ως δικαιολογία των μέτρων εξαίρεσης, η επινόηση μιας επιδημίας μπόρεσε να προσφέρει το ιδανικό πρόσχημα για την διεύρυνση (των μέτρων εξαίρεσης) πέρα από κάθε περιορισμό». Πως μπορείτε να υποστηρίζετε ότι πρόκειται για μια «επινόηση»; Η τρομοκρατία, όπως ακριβώς και μια επιδημία, δεν μπορούν να οδηγήσουν σε πολιτικές της ασφάλειας, τις οποίες μπορούμε να κρίνουμε ως ανεπίτρεπτες, αλλά να είναι πολύ πραγματικές;

GA: Όταν μιλάμε για μια επινόηση μέσα σε ένα πολιτικό πεδίο, δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι αυτή δεν θα πρέπει να γίνεται κατανοητή μόνο υπό ένα υποκειμενικό νόημα. Οι ιστορικοί γνωρίζουν ότι υπάρχουν, ας το πούμε έτσι, αντικειμενικές συνωμοσιολογίες, οι οποίες φαίνονται να λειτουργούν ως τέτοιες, χωρίς να είναι καθοδηγούμενες από ένα αναγνωρίσιμο υποκείμενο. Όπως ο Μισέλ Φουκώ έδειξε πριν από εμένα, οι κυβερνήσεις της ασφάλειας (les gouvernements sécuritaires) δεν λειτουργούν αναγκαστικά με το να παράγουν την κατάσταση εξαίρεσης, αλλά με το να την εκμεταλλεύονται και με το να την καθοδηγούν όταν αυτή συμβαίνει. Σίγουρα, δεν είμαι ο μόνος που σκέφτεται ότι για μια ολοκληρωτική κυβέρνηση (gouvernement totalitaire) όπως αυτή της Κίνας, η επιδημία υπήρξε το ιδανικό μέσο για να δοκιμάσει την δυνατότητα απομόνωσης και ελέγχου μιας ολόκληρης περιοχής. Και το γεγονός ότι στην Ευρώπη μπορούμε να αναφερθούμε στην Κίνα ως ένα κατάλληλο πρότυπο,

αυτό από μόνο του δείχνει τον βαθμό της πολιτικής ανευθυνότητας στην οποία μας έχει φθάσει ο φόβος. Θα πρέπει να αναρωτηθούμε για το γεγονός, το οποίο είναι τουλάχιστον περίεργο, ότι η κινεζική κυβέρνηση ξαφνικά κηρύσσει το κλείσιμο της επιδημίας όταν αυτό την βολεύει.

LM: Γιατί είναι αδικαιολόγητη η κατάσταση εξαίρεσης, κατά την γνώμη εσάς, ενώ ο περιορισμός της κυκλοφορίας εμφανίζεται να είναι ένα από τα κύρια μέσα για τους επιστήμονες προκειμένου να περιοριστεί η διάδοση του ιού;

GA: Μέσα στην κατάσταση της βαβελικής σύγχυσης των γλωσσών η οποία μας χαρακτηρίζει, κάθε γλωσσική κατηγορία ακολουθεί τις ιδιάζουσες αιτίες της χωρίς να υπολογίζει τις αιτίες των άλλων. Για τους λοιμοξιολόγους, ο αντίπαλος εχθρός είναι ο ιός· για τους γιατρούς, ο στόχος είναι η ίαση· για την κυβέρνηση, το ζήτημα είναι η διατήρηση του ελέγχου, και είναι πολύ πιθανόν προσωπικά να κάνω το ίδιο πράγμα θυμίζοντας ότι το τίμημα που θα πληρώσουμε για αυτόν τον έλεγχο, δεν θα πρέπει να είναι πολύ υψηλό. Στην Ευρώπη, έχουν υπάρξει πολύ πιο σοβαρές επιδημίες, αλλά κανένας δεν είχε σκεφθεί να κηρύξει μια κατάσταση εξαίρεσης, όπως εκείνη στην Ιταλία και στην Γαλλία, η οποία πρακτικά μας εμποδίζει να ζούμε. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι, έως αυτήν την στιγμή, η ασθένεια επηρεάζει λιγότερο από έναν στους χίλιους ανθρώπους στην Ιταλία, αναρωτιέται κανείς τι θα γινόταν αν η επιδημία όντως χειροτέρευε. Ο φόβος είναι ένας κακός σύμβουλος και δεν πιστεύω ότι η μεταμόρφωση της χώρας σε μια μολυσματική (pestiféré) χώρα, όπου ο καθένας λογίζει τον άλλον ως ένα ενδεχόμενο μόλυνσης, θα ήταν πραγματικά η καλύτερη λύση. Πάντα είναι η ίδια εσφαλμένη λογική: όπως μπροστά στην τρομοκρατία αποφανθήκαμε ότι πρέπει να αναστείλουμε την ελευθερία προκειμένου να την υπερασπιστούμε, μας λένε, τώρα, ότι πρέπει να αναστείλουμε την ζωή για να την προστατέψουμε.

LM: Δεν γινόμαστε μάρτυρες της καθιέρωσης μιας μόνιμης κατάστασης εξαίρεσης;

GA: Αυτό που η επιδημία δείχνει ξεκάθαρα είναι ότι η κατάσταση εξαίρεσης, στην οποία οι κυβερνήσεις για πολύ καιρό μας έχουν συνηθίσει, έχει γίνει η κανονική συνθήκη (la condition normale). Οι άνθρωποι έχουν τόσο πολύ εξοικειωθεί να ζουν σε μια κατάσταση μόνιμης κρίσης που δεν φαίνεται να αντιλαμβάνονται ότι η ζωή τους έχει μειωθεί στο επίπεδο μιας καθαρά βιολογικής συνθήκης, και ότι έχει χάσει όχι μόνο την πολιτική της διάσταση, αλλά και οποιαδήποτε ανθρώπινη διάσταση. Μια κοινωνία η οποία ζει σε μια μόνιμη κατάσταση έκτακτης ανάγκης δεν μπορεί να αποτελεί μια ελεύθερη κοινωνία. Ζούμε σε μια κοινωνία η οποία έχει θυσιάσει την ελευθερία της υπέρ των υποτιθέμενων «λόγων ασφαλείας», και έτσι καταδικάζεται να ζει αδιάκοπα μέσα σε μια κατάσταση φόβου και ανασφάλειας.

LM: Υπό ποια έννοια ζούμε μια βιοπολιτική κρίση;

GA: Η νεωτερική πολιτική (la politique moderne) είναι από την αρχή έως το τέλος μια βιοπολιτική, της οποία το απόλυτο διακύβευμα είναι η ζωή καθ’ εαυτή. Το νέο γεγονός είναι ότι η υγεία γίνεται μια νομική υποχρέωση που πρέπει να τηρηθεί πάση θυσία.

LM: Για ποιόν λόγο το πρόβλημα, σύμφωνα με εσάς, δεν έγκειται στην σοβαρότητα της ασθένειας, αλλά στην κατάρρευση ή την πτώση κάθε ηθικής και κάθε πολιτικής που έχει προκαλέσει;

GA: Ο φόβος κάνει να εμφανίζονται πολλά πράγματα τα οποία προσποιούμαστε ότι δεν βλέπουμε. Το πρώτο πράγμα είναι ότι η κοινωνία μας δεν πιστεύει πια σε τίποτα άλλο παρά στην γυμνή ζωή. Είναι σαφές για εμένα ότι οι Ιταλοί είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν πρακτικά τα πάντα: τις κανονικές τους συνθήκες ζωής, τις κοινωνικές σχέσεις, την εργασία, και το ίδιο ισχύει για τις φιλίες, τα συναισθήματα και τις πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, μπροστά στον κίνδυνο να μολυνθούν. Η γυμνή ζωή δεν είναι ένα πράγμα που ενώνει τους ανθρώπους, αλλά περισσότερο κάτι το οποίο τους τυφλώνει και τους διαχωρίζει. Οι άλλοι άνθρωποι, όπως ακριβώς η πανώλη (la peste) που

περιγράφεται από τον Manzoni στο μυθιστόρημά του Οι Αρραβωνιασμένοι, δεν είναι τίποτα άλλο παρά φορείς της μόλυνσης, οι οποίοι πρέπει να παραμείνουν σε μια απόσταση το λιγότερο του ενός μέτρου, και να φυλακίζονται εάν πλησιάσουν πολύ κοντά. Ακόμα και οι νεκροί – αυτό πράγματι είναι βάρβαρο – δεν δικαιούνται πιά κηδείες, και ξέρουμε πολύ καλά τι συμβαίνει στα πτώματά τους.

Οι κοντινοί μας άνθρωποι δεν υπάρχουν πιά, και είναι πραγματικά τρομακτικό ότι οι δύο θρησκείες που φαινόντουσαν να κυριαρχούν στην Δύση, ο Χριστιανισμός και ο καπιταλισμός, η θρησκεία του Χριστού και η θρησκεία του χρήματος, παραμένουν σιωπηλές. Τι συμβαίνει στις ανθρώπινες σχέσεις μέσα σε μια χώρα η οποία εξοικειώνεται να ζει σε τέτοιες συνθήκες; Και τι είναι μια κοινωνία η οποία πιστεύει μόνο στην επιβίωση;

Είναι ένα πραγματικά θλιβερό θέαμα να βλέπεις μια ολόκληρη κοινωνία, η οποία έρχεται αντιμέτωπη με έναν κατά τα άλλα αβέβαιο κίνδυνο, να εξανεμίζει μαζικά όλες τις ηθικές και πολιτικές της αξίες. Όταν όλα αυτά θα έχουν περάσει, ξέρω ότι δεν θα μπορώ πλέον να επιστρέψω στην κανονική κατάσταση (l’état normal).

LM: Πως θα είναι ο κόσμος μετά, κατά την γνώμη σας;

GA: Αυτό που με ανησυχεί δεν είναι μόνο το παρόν, αλλά εξίσου αυτό που θα έρθει μετά. Όπως ακριβώς οι πόλεμοι έχουν αφήσει ως κληρονομιά στην ειρήνη μια σειρά από δυσμενείς τεχνολογίες, είναι πολύ πιθανό ότι οι κυβερνήσεις, μετά το τέλος της υγειονομικής έκτακτης ανάγκης, θα επιδιώξουν να συνεχίσουν τα πειράματα που δεν έχουν ακόμα καταφέρει να υλοποιήσουν: να κλείσουμε τα πανεπιστήμια και τα σχολεία, και τα μαθήματα να πραγματοποιούνται μέσω του διαδικτύου· να παύσουμε μια και καλή όλες τις ενώσεις και τις ομιλίες πάνω σε πολιτικά και πολιτισμικά ζητήματα· και, να ανταλλάσσουμε μονάχα ψηφιακά μηνύματα· και παντού, όσο είναι δυνατόν, οι μηχανές να αντικαταστήσουν όλες τις επαφές, όλες τις μολύνσεις, ανάμεσα στους ανθρώπους.

Πηγή:
https://www.lemonde.fr/idees/article/2020/03/24/giorgio-agamben-l-epidemie-montre-clairement-que-l-etat-d-exception-est-devenu-la-condition-normale_6034245_3232.html

Βιβλιογραφικές προτάσεις

Giorgio Agamben, *Homo sacer: κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή,* Scripta, 2005, μια σύνοψη της βιοπολιτικής και της γυμνής ζωής, σ. 276-277.

Giorgio Agamben, *For a theory of destituent power*, Chronos Magazine, 2013 (Βλ. και το περιοδικό *Το Έρμα,* τεύχος 2), για την έννοια της ασφάλειας.

Walter Benjamin, Ο καπιταλισμός ως θρησκεία, *Αξιολογικά,* τχ. 10, σσ. 183-186.

Michel Foucault, *Ιστορία της Σεξουαλικότητα, τόμος 1ος*, Ράππα, 1978, σσ. 175.

Michel Foucault, *Security, Territory, Population*, Palgrave, 2007, βλ. κυρίως σσ. 29-54.

Emmanuel Levinas, Reflections on the Philosophy of Hitlerism, *Critical Inquiry*, Vol. 17, No. 1 (Autumn, 1990), pp. 62-71, βλ. σσ. 67-71.